

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Indické náboženské tradice a česká religionistika a
indologie 20. století (D. Zbavitel, K. Zvelebil)**

Michaela Říhová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Indické náboženské tradice a česká religionistika a indologie 20.
století (D. Zbavitel, K. Zvelebil)**

Michaela Říhová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

Děkuji Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc., vedoucí této bakalářské práce,
za cenné rady a za čas, který mi věnovala.

Motto:

„Jádum uré jávarum kélir,

tídum nandrum pírar tara várá

Všude je domov, všude jsou příbuzní;

zlo ani dobro nepřicházejí od jiných.“¹

¹ VACEK, J. *Pocta Kamilu Zvelebilovi*, in: *Nový Orient*, 1992, roč. 47, č. 6, s. 191.

Obsah

1	Úvod	1
2	Indie v obecném kontextu.....	3
2.1	Náboženství.....	4
2.1.1	Hinduismus.....	5
2.1.2	Islám.....	7
2.1.3	Sikhismus.....	9
2.2	Kasty, jazyky.....	10
2.3	Sňatek, rodina, žena.....	11
2.4	Jídlo	13
2.5	Vzdělanost	14
2.6	Život ve městě nebo na vesnici	14
3	Dušan Zbavitel a jeho život	16
3.1	Zbavitelovy cesty po Indii.....	17
4	Kamil V. Zvelebil a jeho život.....	20
4.1	Zvelebilovy cesty po Indii.....	21
5	Vnímání Indie na základě zkušeností dvou českých indologů	25
6	Závěr	27
7	Použitá literatura.....	28
8	Resumé.....	30

1 Úvod

Česká religionistika se objevuje až v první polovině devatenáctého století. Velmi brzy poté se začaly rozvíjet nové speciální směry, které se zabývaly konkrétními historickými náboženstvími. Můžeme jmenovat, např. egyptologii, orientalistiku a indologii (filosoficko-náboženský směr). Indologii se věnoval Otakar Pertold, Vincenc Lesný či František Čupr, který ji přinesl indologii na českou univerzitu v Praze. Dalšími významnými indology jsou Dušan Zbavitel a Kamil Zvelebil, o kterých pojednává tato práce. Dušan Zbavitel ještě s několika svými kolegy zajistil hinduismu čestné místo v české religionistice.²

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma indické náboženské tradice a česká religionistika a indologie 20. století (D. Zbavitel, K. Zvelebil). Práce je rozdělena do čtyř kapitol a dalších podkapitol.

První kapitola je zaměřena na interpretaci Indie ve všeobecném měřítku a ukáže nám, s čím se naši dva indologové také setkávali, aniž by tomu věnovali velký prostor ve svých knihách. Tato část se dále dělí na dalších šest podkapitol, které jsou věnovány náboženství, kastám, jazykům, vyskytujícím se v Indii, manželství, vzdělanosti a životu ve městech či na vesnicích. Uvedené aspekty jsou rozebrány do podrobnější analýzy a ukazují nám rozdíly mezi indickým prostorem a naší zemí. Díky odlišnostem od jiných zemí, se Indie může radovat z velkého zájmu českých indologů a zahraničních osobností.

V druhé kapitole soustředíme náš zájem na významného českého indologa Dušana Zbavitele. Na základě jeho knih se nám Indie velice přiblížila. Z jeho děl se budeme zabývat knihami *Indie zblízka*, kterou sepsal se svými kolegy a *Jedno indické horké léto*. Nejprve se zaměřuji na stručnou charakteristiku Dušana Zbavitele a poté analyzuji podrobněji jeho díla, v kterých můžeme najít popis normálního života v Indii, jak jej postřehl a zhodnotil sám náš indolog, který zemi několikrát navštívil.

Třetí kapitola se zabývá životem Kamila Zvelebila a analýzou dvou vybraných děl, a to *Indie zblízka* a *Modré hory*. Modré hory jsem zvolila proto, že nám tato kniha ukazuje nový pohled na Indii. Toto dílo se zaobírá kmeny, které žijí jiným životem než lidé ve městech a na vesnicích.

² HORYNA, B., PAVLINCOVÁ, H. *Dějiny religionistiky*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001, s. 61-64. ISBN 80-7182-123-3.

Poslední kapitola se zaměřuje na komparaci dvou pohledů získaných na základě zkušeností dvou indologů, o kterých práce pojednává. Dušan Zbavitel strávil hodně času v části zvané Bengálsko, kde navštívil několik měst a vesnic, naopak Kamil Zvelebil se dostal k primitivním kmenům do Modrých hor, kde ho místní lidé přijali skoro za „svého“.

Cílem práce není podat kompletní výčet zmíněných rozdílů, nicméně podat základní úhel pohledu a vcítění se do popisované problematiky. O Indii je níže psáno většinou v hinduistickém měřítku. Je tomu tak, protože Dušan Zbavitel i Kamil Zvelebil přišli do styku většinou s hinduisty a pojednávají o nich i jejich knihy, kterým se věnuje tato bakalářská práce.

2 Indie v obecném kontextu

Indické myšlení a kultura se formulovaly v průběhu staletí a tisíciletí. Největší pozornost přitahuje právě dědictví indické historie, na kterém lidé obdivují staroindickou moudrost a duchovno. Indická kultura se rozvíjela v období svého zlatého věku a to v oblasti filozofie, vědy, státní správy, umění a písemnictví. V době, kdy nad Indií dohlížela Evropa, rozvíjel původní hodnoty venkov, který vytvářel skromná díla místo velkolepých chrámových staveb a mauzoleí. Kromě historického odkazu, umění a moudrosti nabízí dnes již svobodná Indie také mnoho přírodních krás.

Neustálý rozvoj techniky, hegemonie exaktního myšlení a konzumní způsob života vede k tomu, že se dnešní společnost obrací k zájmu o indické duchovno, ezoterické praktiky a jógu, která v sobě skrývá ducha filozofie. Lidé podnikají cesty do Indie, aby zjistili, odkud povstávají počátky moudrosti a poznali její, pro nás neznámé prostředí.

Indie se nebrání spolupráci s jinými zeměmi. K českým zemím jsou Indové přátelští a naše styky s nimi jsou v okruhu vědy a kultury a v politické i obchodní sféře. O poznání staré a nové Indie a vzbuzení sympatií k jejímu obyvatelstvu usiluje moderní česká indologie. Ta zároveň přispívá k odstranění předsudků, které má evropská společnost ve vztahu k Orientu.³

Odkaz indické historie nejlépe vystihuje Max Müller: *„Kdyby se mě někdo tázal, pod kterým nebem lidský duch vyvinul nejplněji některé své nejkrásnější dary, nejhluběji přemýšlel o největších problémech žití, a dospěl k řešením, která zasluhují povšimnutí i těch, kteří studovali Platona a Kanta, ukázal bych na Indii. A kdybych se sám sebe otázel, z které literatury bychom my v Evropě, kteří jsme téměř výlučně žili z myšlenek Řeků a Římanů a semitské rasy, vzali onen korektiv, kterého nejvíce potřebujeme, abychom svůj vnitřní život učinili dokonalejší, širší, světovější, opravdu lidštější, ukázal bych opět na Indii.“*⁴

³ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 11-17. ISBN 80-7021-216-0.

⁴ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 17. ISBN 80-7021-216-0.

Indie se rozkládá na poloostrově, který náleží k Asii: ze dvou stran je obklopena mořem, tedy na východě a na západě, a na severu je ještě ohraničena Himálajským pohořím. Název tomuto státu dali Řekové podle řeky Indu, která jím protéká.⁵

Co se týče počasí, je velmi nestálé. „*Indický rok můžeme zhruba rozdělit na tři období: studené – od října do konce února, horké – od začátku března do konce června, a doba dešťů – od konce června do konce září.*“⁶ Mění se i teploty noční a denní hlavně ve vnitrozemí, kdy je v zimě přes den 25 stupňů Celsia a přes noc klesne teplota až o několik stupňů pod bod mrazu. Záleží také, v jaké oblasti se nacházíme. V létě kolem poledne kvůli velkým vedrům, která jsou nesnesitelná, v Indii ustává život. Naopak v obdobích dešťů zem nestihá pobírat všechnu vodu, ta se potom valí ulicemi. Pro tamější zemědělce je však toto období velmi příznivé, přináší nový život přírodě.⁷ Země, o níž pojednává tato bakalářská práce, disponuje velkým množstvím nerostného bohatství, což představuje zajímavý paradox: krajina je bohatá a lid, který ji obývá, chudý.⁸ Hlavní nerostné suroviny v Indii představují železná ruda, mangan a uhlí. K přírodnímu bohatství Indie patří i velké množství vody.⁹ Mezi hlavní vývozní suroviny Indie dříve náležela skořice, rýže, pepř, také odsud byli odváženi lidé jako otroci a dokonce některá zvířata, např. dlouhoocasé opice a tygři.¹⁰

2.1 Náboženství

V Indii se prolíná několik náboženských směrů. K nejvýznamnějším patří hinduismus, islám, křesťanství, buddhismus a sikhismus. Mezi lidmi, kteří vyznávají různá náboženství, vznikají často konflikty a boje. Problém je hlavně mezi dvěma náboženstvími, hinduismem a islámem. Přibližně 82% obyvatel se hlásí k hinduismu, 12% k islámu a 2% k sikhismu. Rozdíly mezi jednotlivými vírami jsou patrné v každodenním životě. Každá náboženská obec má jiné svátky a tradice, ale odlišnosti najdeme i v jídle či oblékání a v mnoha dalších aspektech. Muslimové a hinduisté jsou rozptýleni po celé Indii, se Sikhy se pak setkáváme především na severu Indie. Co se týče křesťanů, je pro ně typické, že většinou nejsou

⁵ LESNÝ, V. *Duch Indie*. Praha: Státní nakladatelství, 1927, s. 5–6.

⁶ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1959, s. 8.

⁷ Tamtéž, s. 7-8.

⁸ DUTT, R. P. *Indie dnes*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1949, s. 29.

⁹ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 9

¹⁰ ZVELEBIL, K. *Nejstarší styky jižní Indie se západním světem*, in: *Nový Orient*, 1952, roč. 7, č.4, s. 59.

zařazení do kastovního systému a nazývají se nedotýkatelní.¹¹ Podrobněji se k tomuto jevu vyjádříme v podkapitole věnované kastám.

2.1.1 Hinduismus

Hinduismus vznikl přibližně v polovině prvního tisíciletí před Kristem a nelze zjistit, kdo je jeho zakladatelem. Nesetkáváme se s žádnou nadřazenou autoritou, jako je tomu v jiných náboženstvích. Hinduisté nemají ani žádnou hlavní knihu, podle které by se řídili a která by jim ukazovala cestu jejich životem. Hinduismus není pouze náboženství, často je označován jako nábožensko-sociální systém. Od ostatních světových náboženství se liší hlavně tím, že je velice tolerantní a otevřený veškerým filosofickým vlivům a způsobům myšlení. Hinduista je člověk, který oplývá svobodou myšlení a víry, ale na druhou stranu je přísně spoután v otázce projevů.¹² Hinduisté se na svět rodí se třemi povinnostmi neboli dluhy. První dluh mají vůči bohům a splácejí ho přinášením obětí a jejich uctíváním. Další je k předkům, který splácejí co nejlepší výchovou svých potomků, a třetí závazek mají vzhledem k učitelům, který spočívá v tom, že by se měli učit náboženským textům. Slovo hinduismus vzniklo o mnoho staletí později než náboženství jako takové. Indové sami náboženství nazývají slovem dharma, které určuje člověka, jeho povinnosti vůči rodině a bohům. Hinduismus je polyteistické náboženství, které má mnoho bohů a bohyň. Nejdůležitější jsou tři: Brahma,¹³ Višnu¹⁴ a Šiva,¹⁵ kteří tvoří božskou trojici, představující trojjediný výraz svrchovaného božství. Brahmovi nejsou zasvěceny skoro žádné chrámy a je uváděn hlavně ve starých modlitbách. Višnu se může měnit do různých avatárů (vtělení). Klíčovým avatárem je například Kršna, který souvisí s oslavou svátku hólí.¹⁶ Svátek hólí je významným svátkem hinduistů, který se koná na začátku jara, při příležitosti zimní sklizně. V tento den jde nadřazenost vyšších kast nad nižšími do pozadí. Při oslavách

¹¹ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 337-339. ISBN 80-7021-216-0.

¹² ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993, s. 5-8. ISBN 80-901225-5-8.

¹³ Brahma- v mladší hinduistické mytologii Stvořitel, zosobnění vesmírného duchovního principu. Jako tvůrce vesmíru povstal Brahma sám od sebe v prapůvodní záplavě vod. V hinduistické mytologii je mu vesměs přisuzováno podřízené postavení v rámci kultu Šivy a Višny. FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie- postavy indických bájí a letopisů*. Praha: Libri, 2007, s. 32-34. ISBN 978-80-7277-348-0.

¹⁴ Višnu- ve védách druhořadé sluneční božstvo, jež třemi kroky překonává sedm vesmírných sfér. Jako sluneční božstvo ztělesňuje představu plodnosti, úrodnosti a životadárné energie. FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie- postavy indických bájí a letopisů*, s. 202-203.

¹⁵ Šiva- ztělesňuje záhady kosmické existence ve vši její zlověstné osudovosti a udržuje vesmír v uspořádaném pohybu, přinášejícím neodvratný sled vznikání a zániků. Šiva je znám pod 1008 jmény. FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie- postavy indických bájí a letopisů*, s. 163-168.

¹⁶ VAVROUŠKOVÁ, S. *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii. Tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2005, s. 15-20. ISBN 80-85425-57-2.

svátku hólí jsou si všichni rovni, polévají se vodou a házejí na sebe barevný voňavý prášek. Slavnost probíhá ve veselém duchu, při tanci a ruchu z okolí. Lidé chtějí ostatním udělat radost, a proto si předávají dárky. Poté se všichni najedí a část jídla hodí do ohně jako vzdání díky bohu Kršnovi.¹⁷

Důležitými knihami v hinduismu se staly védy, které ukazovaly hinduistům jak uctívat bohy. Tyto knihy uchovávali brahmáni (kněží-nejvyšší kasta). Védy tvoří čtyři sbírky. První z nich je Rgvéd, v němž najdeme oslavné hymny a modlitby, které jsou adresovány 33 různým bohům. Rgvéd se skládá z deseti knih. Druhá sbírka se nazývá Sámavéd. Můžeme ho pokládat za jakýsi zpěvník, kde najdeme opět hymny a modlitby. Třetí sbírkou je Jadžurvéd, která se zabývá správnou technikou obětního rituálu. Poslední se pak jmenuje Atharvavéd a obsahuje mnoho zaříkávadel a kleteb, které musí být pro úspěch správně zvolené a pronesené. Védy se přenášely nejprve ústní formou, a takto se udržely mnoho let. Hinduisté se domnívají, že védy vznikly zjevením, nikoli dílem člověka.¹⁸ Védské hymny slibovaly lidem, že když bohům přinesou oběť, prožijí spokojený život, ale lidé museli hledat i jinou cestu k vysvobození, protože védy přinášely pouze nižší vědění. Na védské sbírky bylo napsáno mnoho kritiky, protože prý neodpovídají na všechny otázky - například na otázku, kdo stvořil bohy. K védám byly napsány čtyři komentáře. Čtvrtý nejhlavnější komentář se nazývá upanišady (konec véd). Upanišad je mnoho a vedou hinduisty k novému učení. Vykládají otázky, které se týkají smyslu lidského života a o údělu člověka po smrti.¹⁹

Velmi důležitá je pro hinduisty řeka Ganga (bohyně Ganga),²⁰ má pro ně posvátný význam - omývají v ní své hříchy a nečistoty. Očista však musí být také správně provedena. Nejdříve by se měl člověk celý umýt, pořádně vydrhnout ruce a nohy, a poté se potopit pod vodu.²¹ „*Poutníci při koupeli v řece Ganze věří, že tato koupel přináčí náboženské zásluhy a přibližuje jim vykoupení. Rituální omývání doprovázejí modlitby ke slunci.*“²² Hinduisté, kteří se domnívají, že zanedlouho zemřou, se odebírají k místům

¹⁷ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 49. ISBN 80-7325-059-4.

¹⁸ WATERSTONE, R. *Duchovní svět Indie*. 1. vyd. Praha: Práh, 1996, s. 14. ISBN 80-85809-46-X.

¹⁹ ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*, s. 14-16.

²⁰ Ganga - hbitě plynoucí, říční bohyně, personifikace posvátného veletoku všech hinduistů. Ganžská voda je v Indii všeobecně považována za účinný elixír. FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie- postavy indických bájí a letopisů*, s. 62-63.

²¹ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*, s. 52-53.

²² KEENE, M. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003, s. 34. ISBN 80-242-0983-7.

v blízkosti Gangy, kde chtějí být spáleni na pohřební hranici a vysypáni do řeky. Hranici většinou zapaluje nejstarší syn nebo jiný mužský člen rodiny. Nejoblíbenějším městem je Váránasí. Někdy se stane, že hinduisté na svou smrt na břehu Gangy čekají několik dní a let.²³ Podle hinduistů je smrt jako spánek. Umře pouze schránka, duše nikoli. Po smrti se člověk dostane k bohu Jama, který rozhoduje o jeho dalším osudu. Na základě činů, které člověk vykonal ve svém životě, je poslán do pekla nebo do nebe, kde jeho duše zůstává nějakou chvíli, než se reinkarnuje zpět do pozemského života. Na svůj předchozí pobyt na světě se duše nepamatuje.²⁴

2.1.2 Islám

Druhým nejdůležitějším náboženstvím v Indii je Islám, k němuž se hlásí 12% lidí. Jeho počátky můžeme najít v 7. století v roce 622. Tento rok je chápán jako první rok islámského letopočtu. Prorokem islámu byl Muhammad, který prožil boží zjevení, a následně se kolem něj utvořila malá skupinka věřících. Nechal vzniknout muslimské obci v Medíně, kde byl počet muslimů největší. Islám je monoteistické náboženství- vizí proroka Muhammada bylo, že se lidé oddají jedinému bohu Alláhovi, který bude spravedlivý a milosrdný.²⁵ Takřka na začátku nové víry a po smrti proroka Muhammeda se islám rozdělil na směr sunnitů a druhý směr šíitů. K rozdělení došlo v souvislosti s nástupnictvím v muslimské obci. Sunnitě zastávali volitelnost a přikláněli se k Abú Bakrovi. Sunnitě představují mezi muslimy převážnou většinu, a to až 80%. Šíité se naopak postavili na stranu potomků Muhammeda, tedy jeho zetě Alího.²⁶ Korán je hlavní knihou islámu, čte se nahlas v původní arabštině, ale je možný i překlad. Korán tvoří sto čtrnáct kapitol a všechny začínají stejně²⁷ „*Ve jménu Alláha, milosrdného, slitovného...*“²⁸ Nejdůležitější je první kapitola, kterou přirovnávají muslimové k modlitbě a odříkávají ji pětkrát denně. Korán má sloužit k tomu, aby učil muslimy, jak prožít život v oddanosti k bohu. Při ramadánu si muži čtou celý korán. Tato kniha je podstatná také před smrtí, kdy se muslim zodpovídá ze svých činů.²⁹

²³ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*, s. 76-77.

²⁴ ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*, s. 41.

²⁵ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*, s. 272-274.

²⁶ VAVROUŠKOVÁ, S. *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii- tradice a současnost*, in: Marková, D., s. 106-107.

²⁷ KEENE, M. *Světová náboženství*, s. 128.

²⁸ Tamtéž, s. 128.

²⁹ Tamtéž, s. 128-129.

V islámu je důležitých pět pilířů, které určují soukromý život muslimů při jednání s bohem. Tyto pilíře by je měly pozvednout, aby pochopili sami sebe a svůj život mohli vést správným směrem. Za prvé je důležitá víra nebo vyznání víry, tzv. šahadah. To říká, že není boha kromě Alláha a Muhammad je jeho boží prorok. Druhý pilíř představuje modlitba. Nejdříve se měli muslimové modlit padesátkrát denně, což bylo nemožné. Postupně se tento počet snižoval, až Mojžíš dospěl k číslu pět.³⁰ Hlavní povinností muslima je tedy konat modlitbu pětkrát denně. Modlitba má přesná disciplinovaná pravidla. Pohyby během modlitby musejí být soustředěné, vyjadřují úctu k bohu a tato modlitba vždy směřuje k Mecce.³¹ Vždy tomu tak nebylo, dříve se muslimové modlili ve směru Jeruzaléma.³² Modlitby probíhají za svítání, v poledne, uprostřed odpoledne, večer a v noci. Konají se v mešitě³³ zvané salát, kde musí být muslim řádně omytý, čímž smývá své hříchy, nebo se může jednat o soukromou modlitbu, která se může konat kdekoli a kdykoliv.³⁴ Modlitba začíná v důstojném vzpřímeném držení těla, poté modlíci se klesají na kolena a čelem se dotýkají podlahy. Obsah modliteb vychází z Koránu- ukazují chválu, vděčnost a prosbu k bohu. Dalším pilířem je charita. Jedná se o každoroční příspěvek na chudé, který je ustanoven v koránu, kde je předepsána odstupňovaná daň pro majetné, kteří mají pomoci nemajetným. Čtvrtou povinností, již musí muslim vykonávat, je dodržování ramadánu, který trvá přibližně 29 až 30 dní. Ramadán trvá každý den od východu slunce do západu slunce. Půst se týká jídla, pití, kouření a sexuální zdrženlivosti. Celý den bez vody a jídla představuje pro muslimy velké utrpení. Ramadán pak učí sebekázně a vede k zamyšlení. Ukazuje zároveň závislost člověka na bohu- člověk, který je hladový, dokáže bohu lépe naslouchat než člověk, který nezná hlad. Poslední pilíř islámu představuje pouť do Mekky. Tu by měl podstoupit každý muslim, jestliže mu to zdraví a ekonomická stránka dovolí. Základním účelem pouti je zvýšení oddanosti bohu. Po dosažení cíle jsou si všichni rovni, neexistují tam společenské rozdíly.³⁵ V průběhu pouti musí muslim vykonat řadu rituálů. Nesmí si stříhat vlasy, vousy a musí se vyvarovat pohlavního styku. Svatyni v Mecce by měli obejít sedmkrát a nakonec pozdravit černý kámen- dotknout se ho a políbit jej. Celou cestu poutníci sbírají kamínky a vedou s sebou nějaké zvíře, které nakonec

³⁰ SMITH, H. *The world's religions*. New York: Harper, 1991, s. 243-245. ISBN 0-06-250811-3.

³¹ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*, s. 275-276.

³² SMITH, H. *The world's religions*, s. 246.

³³ Mešita- místo, kde se lidé sklánějí, místo určené k uctívání. Není jen místem bohoslužby a osobní modlitby, ale i prostorem, kde se konají různá shromáždění, jednání i soudy a kde se rovněž vyučuje a studuje teologie. KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*, s. 264.

³⁴ KEENE, M. *Světová náboženství*, s. 134.

³⁵ SMITH, H. *The world's religions*, s. 246-247.

obětují (podřežou mu krk). Maso je určeno hlavně chudým lidem. Po tomto obřadu se muži oholí a ostříhají.³⁶

2.1.3 Sikhismus

Sikhismus vznikl na přelomu 15. a 16. století v Paňžábu (pět řek). V této oblasti se prolínal hinduismus s islámem. Za zakladatele sikhismu je považován Guru Nának, který chtěl překlenout rozdíly mezi dvěma náboženstvími- hinduismem a islámem. Nának kázal v mešitách a v chrámech, kde se obklopil svými žáky, proto dostalo náboženství název sikhismus (sikh-znamená žák). Před svou smrtí jmenoval zakladatel svých deset nástupců tzv. guruů (duchovní vůdcové).³⁷ Pátý guru, Ardžun, vytvořil tzv. první knihu sikhismu (Granth sáhib), která obsahovala básně a hymny pátého gury a jeho předchůdců. Kniha je uschována ve Zlatém chrámu, který se nachází ve městě Amritsar.³⁸ Poslední nástupce Nánaka Góvind Singha sjednotil většinu sikhů, kteří se chtěli bránit před obrovským vlivem muslimů. Vzniklo pět K, podle kterých se označovali příslušníci bratrstva Khalsy. Tito lidé museli vždy nosit³⁹ „keš- dlouhé nestříhané vlasy, u mužů také plnovous, kamgha- hřeben, kirpan- dýka (meč), kara-ocelový náramek, kacč-krátké kalhoty.“⁴⁰ Nestříhané vlasy nosili sikhové spletené do copu a schované pod turbanem v zářící barvě. Tento znak hovoří o svatosti a oddanosti Bohu. Hřeben značí čistotu, na které si sikhové zakládají. Krátké kalhoty nosí proto, aby byli připraveni chránit svou víru. Dýku mají proti fyzickému i duchovnímu útisku a ocelový náramek, který nosí na pravé ruce, je symbolem, že bůh je jen jeden.⁴¹

Sikhové se nezřikají celibátu, nemají tradici v odříkání a hlavně nepřijímají kastovní systém. Sikhové jsou převážně hospodáři, kteří přispívají jednou desetinou ze svého výdělku na charitu. Tito lidé oceňují hinduistické dědictví a zároveň uznávají vznešenost islámu. Sikhismus se od hinduismu liší hlavně v tom, že představuje víru pouze v jednoho boha, který nemá žádný název. Pojmenováván je jmény hinduistických bohů nebo muslimským Alláhem. Sikhové hledají spásu skrze spojení s bohem, prostřednictvím realizace a skrze lásku. Sjednocení s bohem je jejich hlavním cílem. V dnešní době se

³⁶ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*, s. 275-276.

³⁷ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*, s. 205.

³⁸ SMITH, H. *The world's religions*, s. 75-77.

³⁹ DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 143. ISBN 80-86473-43-0.

⁴⁰ Tamtéž, s. 143.

⁴¹ KEENE, M. *Světová náboženství*, s. 153.

k této náboženské víře hlásí ve světě přibližně 13 milionů lidí, přičemž v Indii zastupují 2% populace.⁴²

2.2 Kasty, jazyky

Kastovní systém je nejvíce spjatý s hinduismem, ale vyskytuje se i v jiných náboženstvích v Indii. Tento systém rozděluje společnost do několika skupin na základě dědičnosti a dělí lidi do čtyř skupin zvaných varny, což je sanskrtský výraz pro barvu.⁴³ Kasty pocházejí už z védských dob přibližně před 4000 tisíci lety. Varny se dále dělí na menší skupiny zvané džáti.

První kasta se nazývá Brahma. Brahma je i jedním ze tří hlavních bohů hinduismu, o kterém je psáno výše. Tato kasta je nejvyšší a tvoří ji kněží, kteří jsou označeni posvátnou šňůrou. Druhá je varna kšatrijů- ti byli válečníky a králi. Třetí kasty představují Vaisové neboli zemědělci a kupci. Příslušníkům čtvrté kasty se říká šúdrové a vykonávali řemeslnické a dělnické práce. Vymezit pak můžeme ještě jednu skupinu, která se ale neřadí do kastovního systému a pro hinduistu jsou tito lidé⁴⁴ „nedotýkatelní“.⁴⁵ Příslušníka vyšší kasty by kontakt s tímto člověkem poskvřnil. Jedná se většinou o zaměstnance, kteří pracují s výkaly a s lidmi, jež postihla smrt.⁴⁶ „*Gándhí přejmenoval nedotknutelné na haridžan, doslova lid boží.*“⁴⁷ Základní čtyři kasty se dále rozdělovaly do desetitisíců dalších kast a podkast. Kastovní systém je pro lidi v Indii důležitý, protože jim určuje, k jakému náboženství patří, jakou profesi mají vykonávat a koho si mají vzít za partnera. Odlišnost skupin se projevuje i v jazyce. Když člověk z nižší kasty mluví s člověkem z vyšší kasty o dětech, musí je nazývat opicemi, svou rýži plevami, své obydlí chajdou a sebe nazývá „já-otrok“.⁴⁸

V roce 1950 byly sepsány všechny utlačované kasty a ústava Indie zrovnoprávnila příslušníky všech kast. Uzákoněním, ale kasty nevymizely a kastovní systém přetrvává. Členství v kastách je v dnešní době dobrovolné.⁴⁹

⁴² SMITH, H. *The world's religions*, s. 75-77.

⁴³ ERIKSEN, T. H. *Sociální a kulturní antropologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 178. ISBN 978-80-7367-465-6.

⁴⁴ WATERSTONE, R. *Duchovní svět Indie*, s. 25.

⁴⁵ Tamtéž, s. 25.

⁴⁶ BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 53. ISBN 978-80-7367-378-9.

⁴⁷ Tamtéž, s. 312.

⁴⁸ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 15-17.

⁴⁹ VAVROUŠKOVÁ, S. *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii - tradice a současnost*, s. 72.

System, jímž se život v Indii řídí, je složitý, a to od náboženství a rozdělení společnosti do kast až po jazyky, kterých se vyskytuje po této zemi stovky, ale některými mluví pouze pár set lidí. Úředním jazykem je angličtina a hindština, ale indická ústava (90. léta 20. století) jich uznává osmnáct, mezi nimiž je zahrnut i sanskrt.⁵⁰ Tímto jazykem se zabýval i český indolog Dušan Zbavitel, o kterém práce také pojednává. Nejvíce obyvatel mluví hindštinou, která je nejrozšířenější a používá ji 40% populace. Hindštinu můžeme rozdělit na západní a východní a existuje v ní mnoho dialektů. Hindština čerpá hlavně ze zmiňovaného sanskrtu. Další jazyky se vyvíjejí na základě politiky a kulturního historického tlaku. Tyto jazyky jsou často pojmenovány po územích, na nichž se vyskytují, např. kašmírština, nepálština či asámština. Zajímavé jsou také drávidské jazyky, kam řadíme třeba tamilštinu. Drávidskými jazyky a hlavně tamilštinou se zabýval náš druhý indolog Kamil Zvelebil.⁵¹ Přítomnost muslimů v Indii ovlivnila jazykovou situaci. Vznikl nový jazyk - urdština, jejíž vznik je spjat s používáním perských, arabských či tureckých slov a jejich spojením s místním dialektem.⁵²

2.3 Sňatek, rodina, žena

V roce 1951 proběhlo v Indii sčítání lidu, které zaznamenalo, že zde žije přibližně 360 miliónů obyvatel, přičemž do tohoto sčítání nebyl započítán Kašmír a oblast Ásámu. Indie je počtem obyvatel druhou nejlidnatější zemí na světě.⁵³ Velkým problémem státu je vysoká porodnost, k níž docházelo v důsledku toho, že žena musela manželovi zajistit mužského potomka, a jelikož byla i vysoká úmrtnost, mívala rodina většinou pět i více dětí, aby zajistili, že minimálně dva synové se dožijí dospělosti. Otázka vysoké porodnosti se začala řešit velmi brzy, už v roce 1951, kdy byl uveden program, který nesl název plánování rodiny a ve znaku měl červený trojúhelníček. Všude se objevovala minipropagace, ať už na plakátech, na zdech či ve filmech, která upřednostňovala heslo:⁵⁴ „malá rodina - šťastná rodina.“⁵⁵ V Indii se začalo vyrábět velké množství antikoncepčních prostředků, které byly všude k dostání za malé ceny a nemajetným byly dávány dokonce zadarmo. Rozmohla se i sterilizace mužů, která ale byla dobrovolná. Muž, který o ni požádal, dostal volno v práci, peníze navíc nebo malý rozhlasový přijímač. Program se rozvinul do dalších let, kdy byly rozdávány letáky, vzniklo několik písní na

⁵⁰ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*, s. 324-325.

⁵¹ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 24-26.

⁵² VAVROUŠKOVÁ, S. *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii - tradice a současnost*, s. 111.

⁵³ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 17.

⁵⁴ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*, s. 330-331.

⁵⁵ Tamtéž, s. 331.

toto téma a lidé se na hnutí mohli obrátit o pomoc. Přibyla nová hesla jako⁵⁶ „*Další dítě ještě ne, čtvrté dítě nikdy.*“, nebo „*My dva - naše dvě.*“⁵⁷ Kladných výsledků se toto snažení dočkalo ve městech, ale na venkově se bohužel minulo účinkem, což vedlo k nuceným sterilizacím mužů i žen v roce 1975. Nařízení, které se týkalo sterilizací, nesli lidé velmi špatně, ale program plánování rodiny nebyl ohrožen a fungoval i v dalších letech. Naopak je tomu v muslimských rodinách, kde vysoká porodnost přetrvává a ještě útočí proti programu podporující rodiny tím, že nechávají tisknout plakáty, kde je muž se čtyřmi ženami a několik dětí. Tyto reklamy nesou heslo:⁵⁸ „*Nás pět - našich dvacet pět.*“⁵⁹ O čtyřicet let později, tedy v roce 1991 počet obyvatel velice vzrostl, a to až o necelých 500 miliónů lidí.⁶⁰

Manželství je v Indii nutností, která je brána i jako náboženská povinnost, stejně u hinduistů jako u muslimů. Hinduisté říkají, že manželství je svazek, který zaručuje pokračování rodu. Mladé ženě se přeje vše dobré: aby vychovala své syny a starala se o vnuky.⁶¹ Při shánění vhodného ženicha je zapotřebí zprostředkovatele, který vychvaluje nevěstě hochu a naopak a domlouvá rodičům ženicha výši věna, jaké mohou rodiče nevěsty poskytnout.⁶² Kvůli věnu poslední dobou dochází k usmrcení mladých manželek, protože rodině manžela přijde poskytnuté věno nízké. Během let 1990-1994 bylo usmrceno více než 1370 hinduistických žen.⁶³

Podmínkou uzavření sňatku je, že novomanželé musí být ze stejné kasty, téhož náboženství, ze stejného národa a musí splňovat řadu dalších požadavků, např. se musí i shodovat jejich horoskopy. Lidé, kteří se mají vzít, se většinou poprvé vidí pár dní před svatebním dnem. Na severu země se vybírá budoucí manžel z cizích měst či vesnic, na jihu je tomu naopak, tam hledají partnera v okruhu svých přátel a příbuzných, čímž posilují místní pouta a svazky. Mnohokrát se také stalo, že dva mladí lidé se seznámili sami, ale v takových případech se setkávají s nesouhlasem svých rodičů a celé společnosti.⁶⁴

⁵⁶ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*, s. 331-332.

⁵⁷ Tamtéž, s. 332.

⁵⁸ Tamtéž, s. 332-335.

⁵⁹ Tamtéž, s. 335.

⁶⁰ Tamtéž, s. 336.

⁶¹ Tamtéž, s. 329.

⁶² LESNÝ, V. *Duch Indie*, s. 76-77.

⁶³ VAVROUŠKOVÁ, S. *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii - tradice a současnost*, s. 92-93.

⁶⁴ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 19.

„Indická žena či muž, říkají že, neuzavírají sňatek proto, že se mají rádi, ale mají se rádi proto, že uzavřeli sňatek. A manželství uzavřeli proto, že tak chce rodina a společnost.“⁶⁵

Před svatbou se ženichovi rodiče sejdou u rodičů své nastávající snachy, kde je dívka vyzkoušena, např. jestli umí psát nebo číst. Tato zkouška zjišťuje, jestli je ona dívka pro jejich syna vhodná. Jestliže si nevěsta vedla dobře a rodiny jsou spokojeny, sepíše se náboženská smlouva, jež je podepsána ve dnech, které jsou vybrány jako šťastné. Kněží zároveň volí den, na který případně svatba, na základě postavení hvězd. Obřad má několik částí, které se všechny musí dodržovat. První den svatebních obřadů se koná v dívčině domě. Dívka má celá chodidla natřená červenou barvou a obléká slavnostní růžovou sári.⁶⁶ Je celá zahalena do šperků, které potom zůstávají manželovi. Jestliže po svatbě dostane další šperky (které dostává od tchána nikoli od manžela), může s nimi nakládat podle libosti. Do dospělosti zůstává dívka doma a po vyspění se odebírá do manželova domu, kde je pod dozorem tchýně. Vdaná indická žena se pozná podle toho, že má vlasy rozděleny pěšinkou, ve které má červené znaménko (tečku).⁶⁷ Žena, která ovdoví, se už nikdy nemůže znovu vdát. Musí odložit všechny skleněné náramky a další šperky a její sári nesmí mít žádný barevný lem. Vdova je odkázána na příbuzné a musí dodržovat přísné posty. Pro vdovu je milosrdnější, když ji upálí s manželem, než odsouzení k ovdovění.⁶⁸

2.4 Jídlo

Jídlo v Indii není jednotným fenoménem, v každé části země se vaří něco jiného. Indové většinou jedí dvakrát denně, ale záleží na tom, z jaké společenské vrstvy pocházejí. Hinduisté nejedí moc masa, většinou žádné a muslimové se zase vyhýbají vepřovému masu. Pro Hinduisty je kráva posvátné zvíře,⁶⁹ které nepožívají ani nezabíjejí. Pokutování jsou i řezníci, za porážku hovězího dobytka. V roce 2003 bylo zakázáno zabíjení krav ve 22 státech. Toto nařízení je stále platné a byl navrhnout zákon o ochraně krav, který by měl platit ve všech státech Indie. Tento zákon, bohužel pro hinduisty, byl zamítnut.⁷⁰

V indické kuchyni najdeme v hojném množství zeleninu, která je upravena různými způsoby, a koření, hlavně pepř, hořčičné semínko a papriku. Co se týká nápojů, na severu

⁶⁵ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 20.

⁶⁶ Sári je dlouhý kus látky ladně kolem celého těla obtočený, který se může podle libosti přetáhnout i přes hlavu. Konec bývá přehozen přes rameno a na něm bývají zavázány klíče. Sári bývají někdy velmi ozdobné, zlatem i stříbrem protkané. LESNÝ, V. *Duch Indie*, s. 84.

⁶⁷ LESNÝ, V. *Duch Indie*, s. 79-82.

⁶⁸ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 81.

⁶⁹ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 14.

⁷⁰ VAVROUŠKOVÁ, S. *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii- tradice a současnost*, s. 23.

se pije hodně čaje a naopak na jihu si libují v kávě. Ke každému jídlu popíjejí hojně čisté vody. Příbory vůbec nepoužívají, jídlo berou do pravé ruky a vkládají si ho rovnou do úst. Před jídlem se koná společná modlitba a všichni si omyjí ruce, nohy a posadí se na zem, kde se jí.⁷¹

2.5 Vzdelanost

V roce 1960 si indická ústava kladla za cíl, že všechny děti se budou muset vzdělávat do čtrnácti let. Problém byl, ale ve vysoké porodnosti, která nedovolovala, aby se všechny děti vzdělávaly. Děti z vesnic většinou chodí do školy pouze jeden rok či dva, než jim je devět let, protože potom pracují doma nebo s rodiči v zemědělství. Na státních školách vyučují učitelé, kteří nejsou vždy plně kvalifikováni. Škola si nemůže vybírat, kolik dětí přijme, musí přijmout každé dítě. V Indii fungují i soukromé školy, do kterých jsou dávány děti z vyšších vrstev, které jsou přijímány na základě pohovoru a testu. Hlavním jazykem, který se na škole vyučuje, je angličtina. Do školy chodí děti již od tří let. Pro žáky funguje speciální autobusová doprava, díky níž mohou školu navštěvovat i děti ze vzdálených měst. Na venkově nebyl o vzdělání takový zájem jako ve městech, hlavně co se týče vzdělání děvčat. Školy proto poté začaly nabízet učební předměty jako šití, vaření a různé domácí práce, aby rodiče nemohli namítat, že se učí předmětům, které v domácnosti nebude potřebovat. Indie však nabízí i vysokoškolské vzdělání, které je velmi nákladné, ale na druhou stranu je na vysoké úrovni, kterou oceňují i zahraniční státy, např. Velká Británie a USA. V roce 1991 bylo v Indii 60% mužů a 40% žen gramotných.⁷²

2.6 Život ve městě nebo na vesnici

Indické město je velice rušné a hlučné. Lidé na ulicích žijí, nikoli spěchají, jako je tomu u nás. Všude panuje nepořádek, velký zmatek a první co nás udeří do nosu, jsou vůně a pachy, které patří neodmyslitelně k Indii (kouř, vůně květin, pot, špína, štiplavá vůně kari, stojatá voda a další).⁷³ V roce 1991 žije v indických městech jedna čtvrtina obyvatelstva a lidé se sem stěhují hlavně za prací. Indie má více než tři sta měst, která mají pře sto tisíc obyvatel. Do měst se nejvíce stěhují chudí zemědělci a rolníci, kteří svým pěstováním plodin nezvládnou uživit celou rodinu. Manželka s dětmi většinou zůstávají na vesnici a muži odcházejí do měst. Bohužel ani ve městech není tolik míst, aby všichni našli uplatnění, hlavně co se týče absolventů humanitních oborů. Dělníci nejprve byli jen lidé

⁷¹ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 14.

⁷² KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*, s. 362-366.

⁷³ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 21.

z nižších kast nebo „nedotýkatelní“, ale dnes je tomu jinak. V Průmyslových pracovních pozicích se prolínají všechny společenské vrstvy. Jsou, ale i zaměstnání, kam se člověk z nízké kasty nedostane, jsou to, např. místa na úřadech a bankách, kde pracují brahmáni. Problém přistěhovalství a vysoká porodnost znemožňuje městům stavět, tak rychle budovy. Lidé žijí v chatrčích a v chudých obydlích.⁷⁴ Město začíná žít pozdě, od desíti většinou začínají otevírat krámky či pošta a večer život utichá kolem půlnoci.⁷⁵

Většina obyvatelstva Indie pořád žije na venkově a zabývá se zemědělstvím. Domy jsou na vesnicích postavené ze slámy, dřeva a hlíny. V každé vesničce bývá jeden nebo více rybníků, kam se chodí lidé koupat a ženy prát prádlo. Bývá tam i chrám nebo mešita. Problém shledávají v nedostatku pitné vody, která se musí přinášet ze značných vzdáleností. Kastovní systém je na venkově zřetelnější než ve městě a dodržuje se více rituálů a tradic. Vysoký tlak na vesnice má modernizace přicházející z měst, které se odolává velmi špatně. Na vesnici je přes polovinu lidí negramotných.⁷⁶ V Indické vesnici panuje klid a ticho, kde čas pro ně není důležitý. Elektřinu znají pouze z měst. Vesničané používají olejovou lampičku, která jim osvětluje jejich chýše.⁷⁷

⁷⁴ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*, s. 350-356.

⁷⁵ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 20-21.

⁷⁶ KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*, s. 348-350.

⁷⁷ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 21.

3 Dušan Zbavitel a jeho život

Dušan Zbavitel se narodil 7. května 1925 v Košicích. Je významným českým indologem. Stejně jako jeho kolega Kamil Veith Zvelebil studoval u profesora Vincence Lesného. Na filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze se učil mezi léty 1945 až 1948.⁷⁸ Na filosofické fakultě, kterou sám vystudoval, dále vedl indologický seminář. V roce 1952 začal pracovat v Orientálním ústavu ČSAV, kde se věnoval své práci přes dvacet let, než musel roku 1973, z důvodu postavení se proti sovětské okupaci ústav opustit.⁷⁹

Dušan Zbavitel se zajímal především o bengálskou literaturu a díky tomu byl vyslán v roce 1957 na studijní cestu do Indie. Z této cesty sepsal se svými kolegy knihu o Indii s názvem *Indie zblízka*.⁸⁰ V roce 1979 se stal profesorem na jazykové škole, kde vyučoval sanskrt a bengálštinu. Pod jeho vedením se seminář sanskrtu velmi rozrostl a nabyl vysoké úrovně. V devadesátých letech vedl tyto kurzy bengálštiny i sanskrtu bez jakékoliv odměny pod záštitou Společnosti přátel Indie a indického velvyslanectví. Dále působil na Univerzitě Karlově jako externista, kde byly jeho přednášky hojně navštěvovány studenty z celé školy i těmi, kteří nebyli z indologických oborů. Svými knihami a články velmi přispěl k rozšíření bengálské a bengalistické literatury. Jeho první učebnice bengálštiny vyšla v roce 1953 a v roce 1971 na ni navázala další.⁸¹

Ve své domovině byl nejznámějším indologem, sepsal mnoho příspěvků do časopisů a byl autorem nebo spoluautorem několika významných odborných prací o Indii. Dále zmiňme Zbavitelovu překladatelskou činnost: věnoval se překladům ze sanskrtu, bengálštiny, ale i z němčiny a angličtiny.⁸² Uveďme nyní několik jeho nejdůležitějších děl a překladů. *Jedno horké indické léto* toto dílo vzniklo po cestě do Indie v roce 1979. Dále *Starověká Indie, Hinduismus, Bangladěš, stát, který se musel zrodit, Bohové s lotosovými očima*. Nakonec zmiňme ještě příběh pro děti *O statečném Rámovi a věrné Sítě* a další.⁸³ Zbavitel byl vážený i mezi studenty, které vyučoval a pomáhal jim svou trpělivostí a

⁷⁸ Čerpáno ze ZBAVITEL, D. *Píseň o cestě*.

⁷⁹ PREINHAELTEROVÁ, H. *Dušan Zbavitel sedmdesátiletý*, in: *Nový Orient*, 1995, roč. 50, č. 6, s. 238.

⁸⁰ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 7.

⁸¹ PREINHAELTEROVÁ, H. *Dušan Zbavitel sedmdesátiletý*, in: *Nový Orient*, s. 238.

⁸² PREINHAELTEROVÁ, H. *Dušan Zbavitel celebrates 70th birthday*, in: *Archiv orientální*, 1995, roč. 63, č. 3, s. 364.

⁸³ PREINHAELTEROVÁ, H. *Dušan Zbavitel sedmdesátiletý*, in: *Nový Orient*, s. 238.

povzbuzováním s tak těžkým jazykem jako je bengálština.⁸⁴ Dušan Zbavitel byl za svůj životní přínos mnohokrát odměněn řadou ocenění, např. cenou Svazu překladatelů (1982); Zlatou medailí UK (Praha 1995) a dalšími.⁸⁵

3.1 Zbavitelovy cesty po Indii

Cesty Dušana Zbavitele směřovaly do Bengálska, kde byl v roce 1957 a v roce 1979. Z jeho cest vznikly pro nás významné knihy *Indie z blízka* (napsána s kolegou Zvelebilem a Heroldem) a *Jedno indické léto*, kde popisuje převzetí Thákurovy ceny za překlady.

Zbavitel byl pozván na svatbu, která začínala kvůli velkému horku ve večerních hodinách.⁸⁶ Léto patří k období, kdy se konají svatby, které mají šanci na úspěch. Indové dělí rok na dvě sezóny svatební a nesevatební.⁸⁷ Na dvorku byly připraveny dva stany, jeden pro muže a druhý pro ženy. Budoucí manželé se dopředu znali, což by na vesnicích nebylo možné. V domě byly vystaveny svatební dary (sárí, prostěradla, ručníky, nádoby, a šperky). V dalším pokoji se ustrojovala nevěsta, která absolvovala spoustu obřadů před svatbou. Na svatbu musí být pozváni všichni příbuzní, to znamená několik desítek, a ti jsou do příjezdu ženicha shromážděni ve dvou stanech. Ženich, který měl hodinu zpoždění (v Indii nepatrné zdržení) přijel ve slavnostním průvodu. Snoubenci byli odvedeni do svatební místnosti, kde mohl začít obřad. Samozřejmě nechyběl brahmán, který vedl celý sňatek. Dále probíhá mnoho aktů, které jsou důležité pro uzavření sňatku. Jeden z důležitých obřadů je obcházení nevěsty, kdy ji ženich musí obejít sedmkrát, ale ostatní ho pletou a někdy se musí obcházení nevěsty opakovat. Potom může ženich nevěstě sejmout závoj, který skrývá její tvář. Po dalších obřadech se koná hostina u svatebních stolů, kam se ale nevejdou všichni pozvaní a musí se prostřídat. Jí se z palmového listu pravou rukou. Pro hosty, kteří se účastnili svatby, hostina končí.⁸⁸

Dušan Zbavitel přijal pozvání na návštěvu k indickému známému. Tímto pozváním už Zbavitel přestal být pouze známým, ale byl „zahrnut mezi své“. Ind tímto krokem vám chce prokázat svou náklonnost. Host než vejde do domu, se musí zout a je mu nabídnuto místo na koberci, kde se bude následně také jíst. Před jídlem se host musí omýt, k čemuž mu hostitel většinou nabídne využít vlastní koupelnu nebo mu poleje ruce na dvorku.

⁸⁴ Tamtéž, s. 237.

⁸⁵ PREINHAELTEROVÁ, H. *Dušan Zbavitel celebrates 70th birthday*, in: Archiv orientální, s. 364.

⁸⁶ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 116.

⁸⁷ ZBAVITEL, D. *Jedno horké indické léto*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 55.

⁸⁸ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 116-119.

Jestliže v koupelně není zaveden vodovod, je tam velké koryto, do něhož se voda nosí ze studny. V Kalkatě neobsluhuje hosty hostitel ani hostitelka, nýbrž sluha či sluhové, kteří nebydlí se svými „zaměstnavateli“. Jídlo, jak už bylo psáno výše, se pojídá pravou rukou a polévka se přímo pije ze šálku. Levá ruka je položena na koleni nebo se opírá o stůl. K pití je nabídnuta převážně voda, káva se v Kalkatě moc nepije. Po jídle dostanete betel (indická žvýkačka).⁸⁹ Zbavitel strávil také týden u svého přítele ve venkovském městě zvaném Medinipur, které bylo od Kalkaty vzdálené asi sto padesát kilometrů. Jel tam starým autobusem, který řídil Sikh (Sikhové jsou nejlepšími řidiči v Indii). Po Bengálsku se lze dopravovat autobusy, taxíky nebo rikšami.⁹⁰

Zbavitel na návštěvě u svého přítele musel vstávat velmi brzy, kdy byl poměrně ještě chlad, protože jinak se teplota vyšplhala na 47 stupňů. V poledne ulice byly vylidněné a okolní krámky zavřené. Největším problémem v Medinipuru byla dodávka elektřiny, která často stávkovala a nefungovaly ani větráky. Hostitelovi nefungovala ani voda a nosiči jim denně nosili vodu v nádobách. Zbavitel se jezdil k nedaleké řece ochlazovat, kam se chodily koupat také ženy a děvčata ze zdejších kmenů. Ke koupeli nepoužívají žádná mýdla a do vlasů si vtírají olej pro lesk.⁹¹

V Kalkatě se Dušan Zbavitel setkal také s muslimy, kteří tvoří 20% obyvatel města, ale některé z nich nelze rozeznat od hinduistů. Mezi rozdílnými náboženskými směry totiž nenarazíme na žádné projevy nenávisti. Muslimové pracují jako prodavači betelu, kuchaři či nosiči zavazadel na nádražích. Jejich domácnost lze identifikovat na základě hejna slepic na dvorku.⁹² Ve velkoměstech se celkem vytratil i kastovní systém, protože práce v továrnách a doprava různými prostředky či stravování v zařízeních, už nedovolovala rozdíly. Do malých měst a vesnic tyto změny postupovaly také, ale ne v tak velkém měřítku, jako tomu bylo ve městech.⁹³

Zbavitel netrávil čas v Indii pouze ve městech. Byl i v bengálské vesnici, kde narazíme na mnoho domů, které mají pouze jednu místnost. Domy se rozšiřují tak, že syn si vedle domu přistaví druhou místnost a někdy se tak dům rozroste až na tucet místností. Tyto místnosti jsou postaveny většinou do kruhu či čtverce, a uprostřed vznikne dvorek, kde se

⁸⁹ Tamtéž, s. 236-241.

⁹⁰ ZBAVITEL, D. *Jedno horké indické léto*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 71-72.

⁹¹ Tamtéž, s. 75-78.

⁹² HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 75.

⁹³ ZBAVITEL, D. *Jedno horké indické léto*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 56.

přes den žije, vaří, jí a odpočívá. Obyvatelé této vesnice pracují na rýžových polích, pěstují si zeleninu, ovoce i betel pepřovníku. Rýže je hlavním jídlem, kterou jí i třikrát za den a točí se kolem ní celý život indického venkova. Rýži v Bengálsku sklízí dvakrát či třikrát ročně. Záleží to na zásobě vody. Indové na vsích chovají buvoly, pro mléko a na tahání pluhu na poli.⁹⁴ Vesnice jsou velice důležité pro Indii, protože zajišťují potravu pro celou zemi. Cestovatelé a turisté se většinou do vesnic ani nepodívají a hlavně se tu ani nedomluví, protože znalost angličtiny je tu velice vzácná.⁹⁵ V odpoledních hodinách se kvůli velkému horku většinou nic nedělá. Ve vesnici jsou i bráhmani, kteří nepracují. Brahmán má na starosti chrámek, v němž se konají obřady, a někdy vyučuje v místní škole. Odpoutání se od všedního života, přináší výroční slavnost zvaná méla (jarmark, pouť), při níž se staví stánky, které nabízejí různé zboží. Tato slavnost trvá několik dní a navštěvují ji lidé i z okolních vesnic, kteří přišli pěšky nebo přijeli na kárách. Večer se koná filmové představení pod širým nebem a džátra, což je divadelní představení, kde hrají vesničtí ochotníci. Náměty džátry jsou všem známé, protože vycházejí z mýtů a legend. Ve hře vystupují pouze muži.⁹⁶ Ve velkých městech, hlavně v Kalkatě, která má před ostatními městy obrovský náskok, se velmi rozšířily biografy a stálá divadla. Džátry zde mají diváci velice rádi.⁹⁷ Další činností, které se věnují vesničané při méle, je poezie. Této části se můžou účastnit pouze negramotní lidé z vesnice, kteří jsou neškolení a musí mluvit ve verších bez příprav.⁹⁸

V 19. století vzniklo heslo:⁹⁹ „*Co myslí Bengálsko dnes, bude zítra myslet celá Indie*“¹⁰⁰ Mnoho Bengálců je o tom přesvědčeno ještě v dnešní době. Bengálsko bylo mezi prvními zeměmi v Indii, kde vznikly školy, protože Britové chtěli vychovat z Indů budoucí úředníky, kteří by uměli dobře anglicky. Více ale vzdělání od Britů nenabízelo. S tím se Indové nespokojili a začaly vznikat v Kalkatě v hlavním městě Bengálska moderní školy evropského typu. Do těchto škol jezdili lidé ze vzdáleného Dillí, Mádrasu a Bombaje.¹⁰¹

⁹⁴ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 148-151.

⁹⁵ ZBAVITEL, D. *Jedno horké indické léto*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 91.

⁹⁶ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 153-158.

⁹⁷ ZBAVITEL, D. *Jedno horké indické léto*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 59-60.

⁹⁸ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 159.

⁹⁹ ZBAVITEL, D. *Jedno horké indické léto*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, s. 36.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 36.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 34-36.

4 Kamil V. Zvelebil a jeho život

Kamil Veith Zvelebil se narodil 17. listopadu 1927 v Praze. Je významným specialistou indických studií, studoval u Vincence Lesného a u Oldřicha Friše.¹⁰² Vincenc Lesný byl prvním profesorem indologie na Univerzitě Karlově a zasloužil se o vznik časopisu *Nový Orient*.¹⁰³ Po gymnáziu začal Kamil Zvelebil studovat indologii a angličtinu na Univerzitě Karlově. Velmi se zajímal o tamilštinu a drávidské jazyky, které se učil jako samouk, protože v Čechách nebyl zájem o ně ještě příliš rozšířený.¹⁰⁴

Od roku 1952 pracoval Zvelebil jako vědec v Orientálním ústavu ČSAV a vyučoval také na filosofické fakultě na Univerzitě Karlově tamilštinu a drávidistiku. Zajímal se i o studium bengálštiny stejně jako jeho další kolegové, např. Dušan Zbavitel.¹⁰⁵ V roce 1957 vyrazil s dalšími dvěma kolegy na cestu do Indie, kde se zabýval drávidskými jazyky a tím pádem záležitostmi jižní Indie. Do Indie byl vyslán díky stipendiu udělenému tamějším ministerstvem výchovy.¹⁰⁶

Zvelebilovo působení v Orientálním ústavu provázelo výzkum tamilských dialektů a gramatiky. Věnoval se také překladatelské činnosti- zejména překládal příběhy ze starých Tamil, ale nebránil se ani moderním tamilským povídkám. Kamil Zvelebil trávil hodně času v zahraničí, kde se věnoval studiu a předávání svých nabytých zkušeností a znalostí. V roce 1965 odjel na cestu do USA, kde rok přednášel na univerzitě v Chicagu. V roce 1968 se do Chicaga opět vrátil a zůstal tam do roku 1970. Dále působil jako vědecký pracovník na univerzitě v Leidenu a v Utrechtu, kde se stal profesorem drávidských jazyků do roku 1990. Svá hlavní díla sepsal právě v době svých pobytů v zahraničí.¹⁰⁷ Vyučoval také v Paříži, kde byl v roce 1970 oceněn věhlasnou plaketou College de France. Velkého

¹⁰² NOVOTNÁ, P., BLAŽEK, V. *Kamil Zvelebil (17.11.1927-17.1.2009)*, in: *Linguistica Brunensia*, 2009, roč. 57, č. 1-2, s. 253. ISBN 978-80-210-4891-1. Dostupné online: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/115137/1_LinguisticaBrunensia_10-2009-1_31.pdf?sequence=1.

¹⁰³ FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*, s. 264-265.

¹⁰⁴ NOVOTNÁ, P., BLAŽEK, V. *Kamil Zvelebil (17.11.1927-17.1.2009)*, in: *Linguistica Brunensia*, 2009, roč. 57, č. 1-2, s. 253. ISBN 978-80-210-4891-1. Dostupné online: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/115137/1_LinguisticaBrunensia_10-2009-1_31.pdf?sequence=1.

¹⁰⁵ VACEK, J. *Pocta Kamilu Zvelebilovi*, in: *Nový Orient*, s. 190.

¹⁰⁶ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 7.

¹⁰⁷ NOVOTNÁ, P., BLAŽEK, V. *Kamil Zvelebil (17.11.1927-17.1.2009)*, in: *Linguistica Brunensia*, 2009, roč. 57, č. 1-2, s. 253. ISBN 978-80-210-4891-1. Dostupné online: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/115137/1_LinguisticaBrunensia_10-2009-1_31.pdf?sequence=1.

ocenění se mu dostalo i ve městě Mádrasu v Indii, kde byl viceprezidentem Akademie věd tamilské kultury a tajemníkem Mezinárodní asociace tamilského bádání. Většina jeho děl byla vydána nakladatelstvími na kontinentě Evropy, ale také řada děl byla publikována v Indii.¹⁰⁸ Byl též členem Českého svazu spisovatelů, lingvistického kroužku v Dillí a další. Obdržel i další uznání, např. cenu Československé akademie věd a Zlatou pamětní medaili Josefa Dobrovského z Československé akademie věd. Zvelebilova bibliografie přesahuje přes pět set prací, ať už se jedná o knihy či příspěvky do různých odborných publikací českých i zahraničních. Jmenujme některé z nich: *Země posvátných řek, Indie zblízka*, která byla už výše jmenována a budeme se jí zabývat i dále, *Květy jasmínu* či srovnávací fonologii drávidských jazyků a monografii o Irulech a jejich jazyku.¹⁰⁹

Mezi svými studenty byl velice oblíbený pro svou lidskost a pochopení. Vyučoval formou dialogu, v němž rozvíjel tvůrčí myšlení každého z nich. Odděloval důležité od nepodstatného a svou pracovitostí a cílevědomostí dokázal studenty velmi inspirovat. Díky jeho jménu se některým otevřela cesta v Tamilnádu.¹¹⁰

4.1 Zvelebilovy cesty po Indii

Kamil Zvelebil Indii navštívil v roce 1957, kam jel s dalšími dvěma kolegy. Tato jeho cesta je zaznamenána v knize *Indie z blízka*,¹¹¹ kde popisuje jeho pozvání přítelem, kterého poznal v Indii, na indické zasnuby. Sňatek a svatební přípravy jsou vrcholem života Indů. Muži, kteří jsou z drávidské Indie, si někdy vynucují svou lásku u ženy tím, že vyvolají obrovský skandál, který měl dívku přesvědčit. Někdy to končí vyslyšením dívky, nebo také zahráním a ubitím muže lidmi. Tento obyčej můžeme ještě vidět u kmene Badagů z jižní Indie.

Zvelebil se setkává s obřady, které jsou vykonány před svatbou. Jeden z obřadů je odevzdání darů nevěstě. Tento rituál představuje tzv. zasnoubení, od kterého nelze odstoupit. Ženich, který při tomto obřadu není přítomen, je zastoupen svými bratry a otcem a nevěsta sedí v jiném pokoji s ostatními ženami. Otcové snoubenců domlouvají s brahmánem výkupné za nevěstu. Po domluvě otců dostanou všichni vyvolaní jménem

¹⁰⁸ VACEK, J. *Pocta Kamilu Zvelebilovi*, in: Nový Orient, s. 191.

¹⁰⁹ NOVOTNÁ, P., BLAŽEK, V. *Kamil Zvelebil (17.11.1927-17.1.2009)*, in: Linguistica Brunensia, 2009, roč. 57, č. 1-2, s. 253. ISBN 978-80-210-4891-1. Dostupné online: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/115137/1_LinguisticaBrunensia_10-2009-1_31.pdf?sequence=1.

¹¹⁰ VACEK, J. *Pocta Kamilu Zvelebilovi*, in: Nový Orient, s. s. 191.

¹¹¹ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 7.

betelový list s arekovými oříšky, které se žvýkají. Tento zvyk značí pozvání příbuzných a blízkých na svatbu, která se bude konat přibližně za deset dní. Nevěsta potom usedne na vyhrazené místo, kde jí všechny přítomné ženy mažou tváře a ruce zlatavou masťou¹¹² („*směs šafránu, santalu, žlutého zázvoru a oleje*“)¹¹³ a na čelo jí dají rudé znaménko, které symbolizuje štěstí a plodnost. Poté začíná velká hostina, kde je hodně rýže, kari, ovoce, jogurtů a mnoho dalšího. Tyto zasnuby, kterých se zúčastnil Zvelebil, nejsou běžné, protože snoubenci se dopředu znali a se sňatkem souhlasili.¹¹⁴

14. dubna byl pozván Zvelebil na návštěvu. Na tento den připadl v Tamilnádu Nový rok. Lidé tam žijící se v tento den vybavují novým oblečením, i Zvelebilův přítel přišel v čistém novém oděvu a své ženě koupil novoroční sári. Pozvání od Jihoinda je velice vzácné, znamená to projev pravého přátelství a důvěry. V kuchyni se připravuje slavnostní oběd na ohništi (vysoká konstrukce z kamene). Do ohniště se přikládá sušenými kravinci, které velmi kouří a štiplavý kouř je velmi nepříjemný. Před jídlem je nutné si vždy umýt ruce a nohy. V místnosti, kde byl usazen Kamil Zvelebil je nevelká soška boha Vénkatéšvarana neboli Višnu, který poobědvá jako první. Potom co pojí bůh, se všichni posadí na podlahu, kde je prostřeno do listů banánovníku. Hostitelka přináší několik chodů, které se vždy pojídají pouze pravou rukou. Oběd má tři hlavní jídla, která se skládají vždy z rýže a kari a s dalšími pochutinami. Po jídle se žvýká betel. Návštěva na oběd se většinou protáhne až do večere. Indové nikam nespěchají, vnímají čas jinak než my.¹¹⁵

Další Zvelebilovy cesty směřovaly na jih Indie do Modrých hor, kam se dostal v letech 1968, 1976, 1978 a v roce 1981. Během těchto cest získal mnoho poznatků o této části Indie. Modré hory jsou džungle, které jsou téměř neproniknutelné. Ve výškách 2000 metrů mají lesy, políčka a louky. V této oblasti žijí méně známé kmeny Badagové, Irulové, Kótové, Kurumbové, Tódové a mnoho dalších. Mezi těmito kmeny funguje velká spolupráce ekonomické součinnosti a v oblasti výměny produktů. Každý kmen se zaměřuje na něco jiného. Tódové se zabývají pastevečtvím, Kótové řemeslnictvím a zemědělstvím, Badagové pracují v zemědělství, Kurumbové a Irulové se věnují lovu a sběru lesních plodin. Největší Zvelebilův zájem byl o kmen Irulů. Náš český indolog pracoval v letech

¹¹² Tamtéž, s. 113-114.

¹¹³ Tamtéž, s. 114.

¹¹⁴ HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie z blízka*, s. 113-114.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 243-249.

1968-1981 s dvaceti pěti informátory z kmene Irulů, od kterých zjišťoval informace o životě kmene.¹¹⁶ Mezi výše jmenovanými kmeny nenajdeme skoro žádné známky hinduistického kastovního systému. Můžeme je spíše než kasty nazvat klany. Irulové se dále dělí na další kmenová společenství např. Nílgirští Irulové nebo Úraliové. Všechna tato společenství mají společný jazyk, který má různé dialekty. Irulština je samostatný jazyk, který patří do skupiny drávidských jazyků a je příbuzný k tamilštině. Jazyky kmenů existují vedle sebe bok po boku, ale to neznamená, že se všichni obzobně dorozumí.¹¹⁷ Irulové jsou nábožensky založený kmen, který je silně prosycen hinduismem a najdeme tam prvky jak višnuismu, tak i šivaismu.¹¹⁸ „*Když jsme se doplazili na vrchol hory, spatřil jsem malou modlu boha Kršny; a když jsem se svého irulského průvodce zeptal, kdo to je, váhal a pak řekl: „nás pilleijár“ - označení pro šivaistického boha Ganěšu*“¹¹⁹ Božstva přebrali z hinduismu, hlavně co se týká ochranných božstev, božstev klanů a domovů. Tato božstva uctívají všechna společenství Irulů, bez ohledu na klany či domácnosti.¹²⁰ Irulové se věnují sběru medu a ostatní suroviny získávají od ostatních kmenů na základě směnného obchodu. Před sběrem medu se muži musí zdržet sexu a spát na čerstvě vypraných rohožích, aby nebyl znečištěn.¹²¹

Vesnici, kterou si Zvelebil v Modrých horách zamiloval, se jmenuje Garkijúr, kam se dostaneme pouze po cestičce na svahu strmých hor a džunglí. V této vesnici žije přibližně 1200 irulských rodin. Irulské příbytky mají jednu místnost. Tyto chatrče jsou zhotoveny z bambusových tyčí, hlínou a střecha je z palmových listů nebo rákosu. Mají i školu, kde se děti učí tamilštině, ale mimo školu mluví irulsky. Škola má jednoho tamilského učitele a školníka. Děti byly pro Zvelebila ve vesnici nejlepšími informátory, protože se tolik neostýchaly jako dospělí. V Garkijúru je postaveno mnoho chatrčí (tanikúre), v nichž pobývají společně ženy postižené pravidelnou menstruací. Ženy jsou v tomto období chápány jako nečisté, proto mají vlastní chýše, kde si povídají a po dobu sedmi dnů nic nedělají. Sestry nebo jiné příbuzné jim do těchto speciálních chýší nosí jídlo a pití. Děvčata

¹¹⁶ ZVELEBIL, K. *Modré hory*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002, s. 13-29. ISBN 80-7203-431-6.

¹¹⁷ ZVELEBIL, K. *Modré hory*, s. 33-52.

¹¹⁸ ZVELEBIL, K. *Náboženství Irulů*, in: *Religio: revue pro religionistiku*, 2001, roč. 9, č. 1, s. 92.

Dostupné online: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124960/2_Religio_9-2001-1_8.pdf?sequence=1.

¹¹⁹ ZVELEBIL, K. *Modré hory*, s. 135.

¹²⁰ ZVELEBIL, K. *Náboženství Irulů*, in: *Religio: revue pro religionistiku*, 2001, roč. 9, č. 1, s. 92.

Dostupné online: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124960/2_Religio_9-2001-1_8.pdf?sequence=1.

¹²¹ ZVELEBIL, K. *Modré hory*, s. 121-122.

po první menstruaci se po patnácti dnech vykoupou, dostanou nový oděv, náušnice a náramky. Poté následuje hostina, při níž se začíná uvažovat o vhodném manželovi. Veškerý společenský život Irulů se děje před příbytky na verandě, protože Irulové do svých příbytků pustí jen svoji rodinu a příbuzné. Kamilu Zvelebilovi se do jejich obydlí povedlo dostat, jelikož uměl irulsky a získal si důvěru obyvatel. Než člověk vejde do chatrče, musí se zout a omýt si nohy. „Místnost“ je rozdělena na dvě části. Jedna slouží jako kuchyň (zde mají ohniště, na kterém připravují pokrmy) a druhá část funguje jako ložnice (v níž si rozloží rohože na spánek). Jídlo jedí Irulové pravou rukou, stejně jako je tomu po celé Indii. Irulové si sami pěstují luštěniny, tykve, dýně, zeli, okurky, cibule, česnek a brambory.¹²²

Zvelebil se zúčastnil slavnosti místní démonky, která má svou svatyni (do které náš český indolog neměl přístup) a je velice náladová. Někdy je k lidem zlá a někdy naopak velmi hodná. Lidé ji během slavnosti vyzývají, aby ve své svatyni zůstala celý měsíc a neztěžovala jim život. Slavnost trvá pět dní. První den se připravuje chrámek a přináší se oběti, které jí jsou nabídnuty až druhý den. Musí být shromážděno sto a jedna obětina, na tom se skládá celá vesnice. Třetí den se všechno jídlo, které bylo odevzdáno bohyni, rozebere k bohaté hostině a obětuje se velký jelen sambar, jenž je uloven při předcházejícím rituálním lovu. Večer tancují a zpívají. Během pěti dnů, které Zvelebil na irulské slavnosti strávil, se konal obřad spojený s pojmenováním dítěte, obřad dvou děvčat, které poprvé dostaly menstruaci a pohřeb.¹²³

¹²² ZVELEBIL, K. Modré hory, s. 112-125.

¹²³ Tamtéž, s. 128-130.

5 Vnímání Indie na základě zkušeností dvou českých indologů

Srovnání bylo provedeno na základě děl významných indologů, tudíž se nejedná o závazný úsudek, ze kterého lze odvodit platný závěr. O Indii platí, že je velice rozmanitá a dá se říci, že nelze najít dvě vesnice úplně stejné.

Kamil Zvelebil se pohyboval nejvíce po vesnicích a naopak Dušan Zbavitel navštěvoval hlavně města. Oba indologové se ve svých knihách shodli, že lidé v Indii jsou velice milí, příjemní, ale na druhou stranu celkem dost nedůvěřiví k ostatním lidem, což platí obecně jak o lidech v Modrých horách tak o obyvatelích velkých měst. Indové na návštěvu do svých příbytků pozvou pouze příbuzného člověka nebo někoho opravdu blízkého. Oběma našim indologům se však přesto podařilo dosáhnout pozvání na návštěvu k místním obyvatelům, a to zejména proto, že ovládali obtížný jazyk zkoumané společnosti a časem si zde našli i přátele.

Než host vejde do domu, tak si musí umýt ruce a je posazen na koberec na zemi. Ve městech už mají lidé v domácnostech židle a pohovky, které převzali z jiných zemí, ale na vesnicích a v kmenech, které navštívil Kamil Zvelebil, tomu tak není. Na zemi Indové také jedí, ale potraviny se uchopují pouze pravou rukou, jíst druhou rukou je považováno za hlubokou nezdvořilost a po jídle vždy dostanete betel, ať jste v jakékoliv části Indie. Hosté ve městech nejsou obsluhováni hostitelkou, ale mají svého sluhu nebo sluhy (vždy muže) zatímco ve vesnici u Irulů si pomáhají všichni společnými silami a na přípravě jídel na slavnost se vždy účastní celá vesnice. Zvelebil se dále účastnil zasnub u svého přítele a Zbavitel byl pozván na svatbu. Zajímavé je, že lidé, kteří se zasnoubili a lidé, kteří se brali, se dopředu znali, což není v Indii obvyklé. Navštívené zasnuby a svatbu také spojovalo, že ani u zasnub, ani u příprav na svatbu nebyl přítomen ženich. Ten dorazil až na svatbu, a to dokonce s hodinovým zpožděním. Domy ve městech a na vesnicích se od sebe také dost liší: ve městech jsou stavebním materiálem cihly a hlína, na vesnicích se staví z hlíny a bambusových trámů a u Mulů používají bambusové tyče a palmové listy nebo rákos.

Vesnice a v nich žijící kmény by se bez měst dokázaly obejít, nejsou na nich žádným způsobem závislé, ale naopak města by se neobešla bez vesnic, protože díky jejich zemědělské produkci je zajištěna potrava pro celou Indii. Na vesnici se pěstuje rýže, bez které by se indické obyvatelstvo neobešlo, zelenina, ovoce i betel. Irulové se věnují hlavně

lovu a sběru medu a lesních plodin, které mění s ostatními kmeny. V těchto kmenech neznají kastovní systém, i když jsou Irulové velice nábožensky založený kmen, který přejal božstva z hinduismu. Kastovní systém se nejvíce vyskytuje ve městech a na vesnicích a do styku s ním přišel více Dušan Zbavitel. V dnešní době je však situace již odlišná, protože kvůli pracím se kastovní přehrady pomalu bourají. Velkým problémem Indie je chudoba, která se odráží na ulicích na každém kroku. Rodiče posílají žebrať i malé děti.

Co se týče vzdělanosti, je to také jiné. Na vesnicích jsou školy většinou o dvou nebo třech učitelích, kteří nejsou plně kvalifikováni a ve městech je několik škol základních ale i vysokých, které se mohou měřit se školami v jiných zemích. Ve školách ve městě se studenti učili v angličtině a na vesnicích naopak tamějšímu dialektu. Ve volném čase se lidé ve městech baví návštěvou divadla nebo biografu a na vesnicích si povídají a vyprávějí si mýty a legendy.

Nejlepším zdrojem informací našich indologů ve zkoumaných oblastech byly zejména děti, ovšem také mnozí dospělí, kteří se s českými indology brzy spřátelili. Podle našich indologů je život ve městech mnohem jednodušší, ale život na vesnici je mnohem krásnější.

6 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo porovnat pohled dvou českých indologů na Indii. V souladu s cílem práce byly charakterizovány základní pojmy a provedena analýza a následná komparace základních děl předních dvou českých indologů. První cestu absolvovali oba čeští indologové, Dušan Zbavitel a Kamil Zvelebil, společně, a ačkoli je učil stejný učitel Vincenc Lesný, tak jejich zájem o Indii byl různorodý. Zbavitel se věnoval nejvíce Bengálsku a tamějšímu jazyku zatímco Zvelebil si zamiloval Modré hory a je obývajícím kmen Irulů. V pohledech obou výše jmenovaných můžeme nalézt mnoho společných prvků, nicméně řada aspektů je u každého z nich výjimečná.

Na počátku byla popsána Indie ve všeobecném měřítku. Hlavním náboženstvím Indie je hinduismus, se kterým se setkáváme na každém kroku, aniž by si to cestovatel, turista nebo čtenář děl o Indii uvědomoval. K nejzajímavějším aspektům Indie patří různé obřady a slavnosti, na kterých se schází celé příbuzenstvo, čítající někdy přes sto lidí. Některé tyto slavnosti byly v práci rozebrány, ale bohužel nelze popsat všechny, protože v Indii skoro na každý den vychází nějaký svátek téměř každý den je totiž určen k uctívání některého z bohů).

Pro další rozpracování tématu by bylo podnětné postavit do kontrastu obraz Indie ve 20. století s obrazem Indie ve 21. století, aby byly patrné změny, kterými tato země během této doby prošla. Indie, jako země, mě zajímala už dříve, ale nikdy jsem se neodhodlala ji studovat blíže, až nyní jsem dostala příležitost vypracovat na toto téma mou bakalářskou práci. Pokud bych mohla, označila bych studium pramenů a následné psaní své bakalářské práce cestou za poznáním, která pro mě byla velice zajímavá. Osobně doufám, že se někdy ještě k tématu vrátím a budu ho moci ještě více rozpracovat. A také věřím, že se nikdy do této rozmanité země sama podívám.

7 Použitá literatura

- 1) BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-378-9.
- 2) DEMJANČUKOVÁ, D. *Teorie a dějiny náboženství*, Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-43-0.
- 3) DUTT, R. P. *Indie dnes*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1949.
- 4) ERIKSEN, T. H. *Sociální a kulturní antropologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.
- 5) FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1959.
- 6) HEROLD, E., ZBAVITEL, D., ZVELEBIL, K. *Indie zblízka*. Praha: Orbis, 1960.
- 7) HORYNA, B., PAVLINCOVÁ, H. *Dějiny religionistiky*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. ISBN 80-7182-123-3.
- 8) KEENE, M. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003. ISBN 80-242-0983-7.
- 9) KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-216-0.
- 10) KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-059-4.
- 11) LESNÝ, V. *Duch Indie*. Praha: Státní nakladatelství, 1927.
- 12) NOVOTNÁ, P., BLAŽEK, V. *Kamil Zvelebil (17. 11. 1927-17. 1. 2009)*, in: *Linguistica Brunensia*, 2009, roč. 57, č. 1-2. ISBN 978-80-210-4891-1. Dostupné online:
http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/115137/1_LinguisticaBrunensia_10-2009-1_31.pdf?sequence=1. Poslední přístup 9. 4. 2015.
- 13) PREINHAELTEROVÁ, H. *Dušan Zbavitel celebrates 70th birthday*, in: *Archiv orientální*, 1995, roč. 63, č. 3.
- 14) PREINHAELTEROVÁ, H. *Dušan Zbavitel sedmdesátiletý*, in: *Nový Orient*, 1995, roč. 50, č. 6.
- 15) SMITH, H. *The world's religions*. New York: Harper, 1991. ISBN 0-06-250811-3.
- 16) VACEK, J. *Pocta Kamilu Zvelebilovi*, in: *Nový Orient*, 1992, roč. 47, č. 6.
- 17) VAVROUŠKOVÁ, S. *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii. Tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 80-85425-57-2.

- 18) WATERSTONE, R. *Duchovní svět Indie*. 1. vyd. Praha: Práh, 1996. ISBN 80-85809-46-X.
- 19) ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. ISBN 80-901225-5-8.
- 20) ZBAVITEL, D. *Jedno horké indické léto*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981.
- 21) ZBAVITEL, D. *Píseň o cestě*. Praha: ExOriente, 2010. ISBN 978-80-904246-6-1.
- 22) ZVELEBIL, K. *Modré hory*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-431-6.
- 23) ZVELEBIL, K. *Náboženství Iruů*, in: *Religio: revue pro religionistiku*, 2001, roč. 9, č. 1. Dostupné online: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124960/2_Religio_9-2001-1_8.pdf?sequence=1. Poslední přístup 9. 4. 2015
- 24) ZVELEBIL, K. *Nejstarší styky jižní Indie se západním světem*, in: *Nový Orient*, 1952, roč. 7, č. 4.

8 Resumé

This dissertation is focusing on Indian religious traditions and Czech religious traditions during the 20th century (D. Zbavitel, K. Zvelebil). The books from Dušan Zbavitel and Kamil Zvelebil are chosen as part of my bibliography. “Indie zblízka” (India in close up) was written in cooperation by both authors during their first visit to India and is example of the chosen literature. Both authors have also written “Modré hory “ (Blue Mountains) and “Jedno horké indické léto” (One hot Indian summer).

The main aim of this dissertation is to explore the Indian traditions based on the knowledge of the both authors. The first part portrays India in the overall perspective. The indigenous religion and different social classes, the inseparable part of Indian way of life, are being described here. The languages, marriage with all its aspects and the life in cities and countryside are also being described. The further two chapters explore the life and experience of both of our influential Indologists. The last charter compares India through two different points of view. This comparison helped me to discover that India has its distinctive charm and visiting this country would be worth the effort.